

Asia: Kommentti koskien vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden suunnitteluohjeistusta kaudelle 2028-2033

Yleistä

Kiitämme mahdollisuudesta kommentoida Vesien- ja merenhoidon toimenpidekirjaston luonnosta vuosille 2028–2033. Luonnos on valmiilta osiltaan asiantuntevasti laadittu. Käsityksemme mukaan suunnitteluoppaassa on hyödynnetty vesienhoidon uusinta tietämystä (mm. kohdat ”uudet toimenpiteet”). Luonnoksen hyvänä ”punaisena lankana” on vaikutusten valuma-aluekohtainen tarkastelu.

Johdannon alussa (s.1, rivit 3 – 6) kirjoitetaan näin: ”Vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmat perustuvat lakiin vesienhoidon ja 4 merenhoidon järjestämisestä (272/2011) sekä sen nojalla annettuihin asetuksiin, 5 jotka muodostavat kansallisen säädöspohjan EU:n vesipuitedirektiivin ja 6 meristrategiapuitedirektiivin toimeenpanolle.” Tätä haluamme täsmentää seuraavasti: Vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmat perustuvat lakiin vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004), jota on päivitetty laeilla 272/2011 (Laki vesienhoidon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta) ja 996/2024 (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta).

Huomionarvoista opasluonnoksessa on, että siinä on runsaasti kohtia, joita tekijöiden mukaan ”TÄYDENNETÄÄN KEVÄÄLLÄ”. Tämä tarkoittaa, että nyt kommentoitavissa oleva aluetoimenpiteiden kirjasto ei tässä vaiheessa sisällä valtakunnallisia ohjauskeinojen kehittämistoimenpiteitä. Panemme toivomme tähän, sillä emme täysin jaa oppaassa esitettyä arviota, että vesien hyvä tila saavutettaisiin kaikin osin nykyisellä tai edes tulevalla (v. 2028 – 2033) toimikaudella (”Vesienhoidon aluetoimenpiteiden osalta ohjaavana periaatteena on ollut, että vuosia 2028–2033 koskeviin suunnitelmiin toimenpiteet pyritään lähtökohtaisesti pitämään ennallaan, koska nykyisten toimenpideohjelmien toimet on mitoitettu ja suunniteltu siten, että hyvän tilan saavuttaminen olisi mahdollista.”, s.1, rivit 19 – 22). Näkemyksemme mukaan opas siis tarvitsee vielä jämeriä valtakunnallisia ohjauskeinojen kehittämistoimenpiteitä.

Hyvän tilan saavuttamisen haasteellisuutta lisää vesilain 3 luvun 4§:ään lisätty 3. momentti. Se laajentaa Weser-ratkaisun soveltamisen koskemaan kaikkia vesimuodostumia. Vesipuitedirektiivi on jo aikaisemminkin koskenut puroja ja puron osia ja nyt siis niiden hyvän tilan saavuttamisen vaatimus ja tilan heikentämiskielto on viety myös Suomen vesilainsäädäntöön (laki 996/2024: Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta, luku3a 20a§ ja 20b§). Tämän lainkohdan ja siihen tehtyjen täydennysten lisäykset, jotka koskevat lähinnä maatalous- ja metsäojituksia, tulee näkyä vesienhoitosuunnitelmassa.

Maa- ja metsätalouden hajakuormitus

Erityisesti olemme huolissamme maa- ja metsätalouden vesistöihin kohdistuvan hajakuormituksen hallinnasta. Näkemyksemme mukaan ko. kuormitus aiheuttaa jatkossakin hallitsematonta vesistöjen ravinne- ja kiintoainekuormitusta, joiden seurauksena vesistöt edelleen rehevöityvät, liettyvät ja tummuvat. Näemmekin, että kommentailla olevan suunnitteluopasluonnoksen kunnianhimoista pyrkimystä vesistöjen hyvän tilan saavuttamiseksi, onkin syytä jatkaa tuomalla oppaaseen TÄYDENNYKSENÄ uusia maa- ja metsätaloudessa toteutettavia keinoja ja kehittämistoimenpiteitä, jotta vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmien vuosille 2028-2033 asetettava hyvän tilan tavoite tosiasiallisesti toteutuisi.

Suunniteluoppaan luonnoksessa on esitetty täydentävänä toimenpiteenä ”Talviaikainen kasvipeite” (s.12, rivi 20 →). Pidämme tämän toimenpiteen käytäntöön soveltamista vesienhoidon kannalta tärkeänä. Asiaan liittyen on Ympäristö.fi -sivuston karttapalvelussa (<https://www.i2.ymparisto.fi/i2/vessu/talvikasvipeite/>) esitetty peltolohkot, joille suositellaan talviaikaista kasvipeitteisyyttä. Koska kyse on opasluonnoksen mukaan tehokkaasta toimenpiteestä, pitäisi sen käyttöön otossa soveltaa maatalouden ympäristötukiin sitouttavaa tukijärjestelmää.

Ilmastonmuutos

Suunnitteluopasluonnoksessa on pyritty hyvin huomioimaan ilmastonmuutoksen aiheuttamat haasteet vesiensuojelulle. Siitä huolimatta esimerkiksi Satakunnassa marraskuussa 2024 koettu suurtulva osoitti, että varautuminen tämän mittaluokan tulviin ja niiden aiheuttamiin vesistökuormituksiin ei ole riittävällä tasolla. Vesien toimenpideohjelmissa on otettava käyttöön uusia vesienhallinnan keinoja. Käsitksemme mukaan tämä luo paineita erityisesti vesistöjen säännöstelyohjeiden päivittämiselle.

Tulvien / sateisuuden ja maaperän liiallisen kosteuden hallinnan vanhat, perinteiset keinot ovat olleet metsien, soiden ja peltojen tehokas ja kattava ojittaminen sekä merenlahtien, järvien ja erityisesti jokien ja koskien ruoppaaminen. Ojituksen ja ruoppauksien vesistövaikutuksia on ylläpidetty tiheästi toistuvilla hoitoperkauksilla. Pyrkimyksenä on ollut tulvavesien nopea johtaminen pois sateisilta vettymä- ja tulva-alueelta. Nykyisin esiintyvien äärevien suurtulvien myötä on havaittu uudenlaisia hyökytulvia. Ne syntyvät ns. ”pullonkaulojen” (mm. ojarummut, kapeikot, padot, sillat, hyyde ym. esteet) ja poikkeuksellisen suurten ylivirtaamapiikkien yhteisvaikutuksena.

Viimeistään ilmastonmuutoksen aikaansaamien suurtulvien myötä on käynyt selväksi, että edellä kuvatut keinot tulvien torjunnassa ovat yksinään vääräsuuntaisia. Pelkkä pyrkimys virtaamien nopeaan johtamiseen pois tulva-alueilta on tullut tiensä päähän. Tulvatorjunnan keinovalikoimaa on jatkossa suunnattava veden pysäyttämisen, varastoinnin, pidättämisen ja viivyttämisen suuntaan. On löydettävä uusia keinoja ennallistaa metsien, soiden ja peltojen vesitaloutta. Vesialtaiden säännöstelyohjeita tulee muuttaa siten, että niiden vedenvarastointikapasiteettia lisäämällä pystytään hallitsemaan ääreviä suurtulvia. Kuivatetut järvet ja suot, turve- ja tulvametsät sekä turvepellot on mahdollisuuksien mukaan ennallistettava ja näin parannettava valuma-alueiden vesienhallintaa. Myös veden lyhytaikainen nousu talousmetsään ei haittaa puun kasvua, mutta voi tuoda uuden työkalun valuma-alueen vesienhallintaan. Peltojen salaojitukseen perustuvat vesienhallintakäytännöt tulee uudistaa. Säättösalojituksen käyttöönottoa tulee tukea niin lainsäädännöllisesti kuin taloudellisesti. Säättösalojituksella on mahdollista myös varastoida vettä kuiva-ajoiksi. Se voi siis olla osa valuma-alueen hydrologisen tasapainon hallintaa.

Hulevesitulvat ja muut suurtulvien aikaansaamat ympäristöonnettomuudet

Saatujen kokemusten perusteella edellä kuvattuihin suurtulviin liittyvät riskit vesistöjen vakavista ympäristöonnettomuuksista. Tällaisia ovat mm. jätevedenpuhdistamoiden ohitusjuoksutukset, pumpaamojen ja viemäreiden ylijouksutukset, peltojen, turvetuotantoalueiden ja metsien massiiviset kiintoaine- ja ravinnehuuhtoumat sekä muut hulevesien aiheuttamat vahingollisten aineiden huuhtoutumat.

Ilmastonmuutoksen seurauksena edellä kuvatunlaiset ympäristöonnettomuudet tulevat yleistymään. Ilmiön yleistyminen tulee huomioida maa- ja metsätalouden vesienhallinnassa sekä erityisesti yhdyskuntien ja teollisuuden vesihuollossa . Erityisesti keskeisessä asemassa olevien laitosten kuten vedenottamoiden, jätevedenpuhdistamoiden ja teollisuuslaitosten tulee huomioida hulevesitulvien

kasvanut riski ja uudistaa varautumistaan ympäristöönnettomuuksiin. Tämä kaikki tulee huomioida ohjaavana tekijänä suunnitteilla olevissa vesien- ja merenhoidon toimenpideohjelmassa.

Vesistöjen säännöstelykäytännöt ja kalan kulkua helpottavat toimenpiteet sekä niihin liittyvät vesienhoidon sitovat tilatavoitteet (lähtien oppaan sivulta 106; 2.3 Vesi- ja meriluonnon suojelu ja kunnostaminen)

Sähkön pörssihinnoittelu ja varttikohtaiset voimakkaat hinnanvaihtelut ovat tuoneet voimalaitoksille toimintatavan, missä ne säännöstelevät virtaamia hyvin nopealla syklillä. Tällä on merkittäviä negatiivisia vaikutuksia alapuoliseen vesistöön. Epäillään, että esimerkiksi Tainionkosken Fortumin voimalaitos on vuosikymmeniä harrastanut luvatonta lyhytaikaissäännöstelyä. Asiasta on meneillään oikeusprosessi. Kun asian oikeudellinen ratkaisu on saatu, sen tulisi näkyä vesienhoitosuunnitelmissa.

Opasluonnos, s. 106, rivit 15 -21: ”Teollisuus -toimialan alla on perustoimenpiteeksi kirjattu Ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisten lupien tarkastelu. Toimenpiteen tarkoituksena on lupavelvollisten toimijoiden valvonnasta saatuja tietoja ja vesien tilatietoja hyödyntämällä tarkastella vesimuodostumakohtaisesti toimintojen ja hankkeiden lupia ja lupamääräyksiä suhteessa vesienhoidon sitoviin tilatavoitteisiin ja esittää tarvittaessa toimia lupien tai määräysten saattamiseksi ajan tasalle. Kyseinen toimenpide perustuu vesienhoitoasetuksen 1040/2006 24 §:n 2 momenttiin.”

Yllä olevaan kappaleeseen vedoten, toteamme, että vesienhoidon tilatavoitteita tulee tarkistaa ja tarvittaessa muuttaa. Valuma-alueiden yksittäisiä vesistöjä tulee tarkastellaan aikaisempaa tarkemmin. Esimerkiksi Kokemäenjoki on Harjavallan alapuoliselta jaksolta muuten luonnontilainen, mutta se on luokiteltu voimakkaasti muutetuksi, perusteena siihen kohdistuva voimakas säännöstely. Tällä on vaikutusta joelle asetettaviin tavoitteisiin (s. 119, rivi 20). Koska tulevassa vesienhoitosuunnitelmassa säännöstelykäytäntöjä pyritään muuttamaan luonnonmukaisemmiksi (s. 106, rivit 23 – 26; ”Täydentävät toimenpiteet: Täydentävien toimenpiteiden suunnittelussa on otettu huomioon lohi- ja meritaimenstrategian, kalatiestrategian sekä ankeriaanhoitosuunnitelman sisältämät toimenpiteet.), katsomme, että ko. Kokemäenjoen alajuoksulla ja muilla vastaavilla vesistöalueilla pitää siis pikemminkin lähteä siitä, että jos tällaisilla jokiosuuksilla on edellytyksiä olla luonnontilainen, niin säännöstelykäytännöt tulee sopeuttaa tätä edellytystä tukeviksi.

Lohi- ja meritaimenstrategian, kalatiestrategian sekä ankeriaanhoitosuunnitelman sisältämät toimenpiteet ja niiden toteuttaminen vuosien 2028 – 2033 vesienhoito-ohjelmissa

Suunnitteilla olevissa vesienhoito-ohjelmissa on tarkoitus ottaa lähtökohdaksi edellä mainitut strategiat ja hoitosuunnitelma. Samoin vesiputiedirektiivi edellyttää vaelluskaloilta esteetöntä nousumahdollisuutta. Siitä huolimatta vesihallinnon viranomaiset ovat kyseenalaistaneet ko. nousumahdollisuuden joissakin joissa. Esimerkiksi Kokemäenjoen voimaloille on Tampereen alapuolisille voimaloille luonnosteltu ohitusuomat. Vaelluskalojen nousu merestä Tampereen vesistöihin olisi siis teknisesti toteutettavissa. Vastaavia suunnitelmia vaellusesteiden poistamisesta joko ohitusuoma- tai muilla ratkaisuilla on tehty tai on tekeillä niin Satakunnassa kuin muuallakin Suomessa. Suunnitteilla olevien vesienhoito-ohjelmien tulisikin sisältää vahvoja poliittisia ja taloudellisia kannustimia ja ohjaustoimenpiteitä, joilla ko. strategiat voidaan toteuttaa siten, että vaelluskalojen esteetön vaellusmahdollisuus toteutuu.

Jossain tapauksissa nykyisen vesienhoitokauden tilaluokitus estää tai haittaa lohi- ja meritaimenstrategian, kalatiestrategian sekä ankeriaanhoitosuunnitelman sisältämien toimenpiteiden toteuttamista. Esimerkiksi Eurajoen sivujoki Juvajoki, joka nykyisessä vesienhoidon

tilaluokituksessa on ”hyvässä tilassa” siitä huolimatta, että Juvajoessa on vaelluseste. Kantamme on, että tämä luokitus on estänyt virtavesikunnostukset Juvajoessa, joka havaintojemme mukaan on potentiaalista vaellussiian ja meritaimenen kutualueita.

Yhteenveto

Kuten edellä olemme todenneet, pidämme suunnitteluopasluonnosta valmiilta osiltaan asiantuntevasti laadittuna. Siinä on myös hyödynnetty vesienhoidon uusinta tietämystä. Toivomme, että esittämistämme kommentteista on hyötyä oppaan loppuun saattamisessa ja että ne edesauttavat vesien tilan kannalta vaikuttavien hoito-ohjelmien työstämisessä.

Työryhmä:

Seppo Varjonen

Markku Suominen

SLL Satakunnan piiri ry
Varsinais-Suomen ja Satakunnan
vesien- ja merenhoidon yhteistyöryhmän
jäsen
Eurajoen vesiensuojeluyhdistys ry
puheenjohtaja

SLL Satakunnan piiri ry
Varsinais-Suomen ja Satakunnan
vesien- ja merenhoidon yhteistyöryhmän
jäsen

Ilpo Koppinen
SLL Satakunnan piiri ry

Yhteystiedot:

Seppo Varjonen
Karvarinkuja 7
27400 Kiukainen
puh. 050 5607357
sevarjo@saunalahti.fi
www.evsy.fi